

# DE LA COMUNITATEA SĂTEASCĂ TERITORIALĂ LA CONSTITUIREA STATELOR MEDIEVALE ROMÂNEȘTI DIN SECOLUL AL XIV-LEA\*

*Ștefan Olteanu*

## De la communauté villageoise territoriale, à la constitution des états médiévaux roumanins du XIV<sup>ème</sup> siècle

**Résumé:** Selon les résultats des recherches des sources écrites et des découvertes archéologiques, notamment récents, relatives aux communautés territoriales de l'espace carpatho-danubien-pontique de la première millénaire Chrétienne, plus de 2000 établissements villageois recherchés, spécialement du point de vue archéologique, ont mis en évidence des aspects importants de la population locale de la sphère de l'économie de transformation/ d'artisanats/ et de l'économie d'échange, avec tous leurs aspects de tradition ancienne remontant des siècles antérieurs, à travers des cultures matérielles et spirituelles telles «Sântana de Mureș» (siècles IV-VI) et «Dridu» principalement des siècles VII-X).

„La comparaison avec l'évolution des formes d'organisation social-administratives de type **communitas – tis** territorial reconnu si l'on se réfère à la documentation pour toutes les communautés qui avaient constitué l'Empire Romain, a permis d'aboutir à la conclusion de l'influence sur celle-ci par l'**Ordre Romaine**, et, partiellement, par celle **Byzantine**, presque tout au long de la première millénaire Chrétienne, par des institutions similaires, tels ces chefs des communautés territoriales ayant des dénominations telles: «**princeps – principes locorum**», ou «**dominus loci**», etc., des institutions toujours existantes lors du règne de Clovis et de l'Empire de Charlemagne, en tant qu'étape finale de leur disparition, dans les conditions de l'organisation étatique franque (siècles VIII-IX)”<sup>1</sup>.

Ces constructions social-politiques de type **communitas – tis (marca, obște etc.)** ont servi de fondement à la formation des Etats médiévaux, parmi lesquels les Etats roumains également.

**Mots clés:** communauté villageoise, princeps, dominus, étatsmédiévaux roumains

---

\* Text bazat pe rezultatele comunicate la Sesiunea științifică a Muzeului de Istorie din Vaslui din anul 2016, rezultate consemnate, pe scurt, în *Elanul* din același an.

<sup>1</sup> Georges Duby, *Histoire du Monde. Le Moyen Âge*, Paris, 1994 (prefață), VIII.

În celebra sa lucrare **Histoire du Monde. Le Moyen Âge**, realizată în ultima parte a vieții, Georges Duby, marele medievist francez, arăta cu dreptate, că: la scară mondială „istoria <medievală>, în tot cursul celor unsprezece secole, rămâne dominată de opoziția și conflictul permanent dintre nomazi și sedentari, între populațiile rătăcitoare în stepe sau păduri și cei care sunt înrădăcinați în sate”<sup>2</sup>.

Istoria medievală timpurie a poporului nostru se integrează deplin în această caracterizare generală a evoluției lui de-a lungul celor 10-11 secole sfera împlinirii statale medievale, în urma actului politic de „Retragere” a armatelor și administrației romane de pe teritoriul carpato-danubian la finele secolului al III-lea Creștin.

\*  
\*      \*

Începutul mileniului I Creștin găsea așadar Bătrânul Continent european într-o situație extrem de dificilă. Pe de o parte, Imperiul Roman traversa o perioadă foarte grea datorită profundeii crize economice și social-politice, iar pe de alta, declanșarea marilor mișcări ale populațiilor migratoare din nord-estul bătrânului Continent, care amenințau direct societatea europeană stabilizată, ajunsă atunci la un nivel de dezvoltare râvnit de „populațiile rătăcitoare în stepe sau păduri” cum arăta, istoricul medievist francez Georges Duby citat mai sus<sup>3</sup>.

Aceste două mari pericole social-politice au determinat pe conducătorii Imperiului să-și mute capitala într-o zonă mai protejată de noile pericole, această zonă fiind teritoriul unei vechi colonii grecești, Bizanțion, realitate care se va înfăptui prin transferul aici, la cumpăna dintre continentele Europa și Asia, a instituțiilor centrale ale Imperiului, luând naștere, astfel, cea de a doua Romă, Imperiul Bizantin.

Într-adevăr, în secolele următoare, vechea Europă a fost supusă unor mari invazii ale populațiilor „rătăcitoare”, care a condus la o radicală schimbare a evoluției social-politice a societății europene din acea vreme. În acest cadru se afla, atunci, și societatea nord-dunăreană, parte integrantă

<sup>2</sup> *Ibidem*.

<sup>3</sup> Vezi, mai cu seamă, *SCIVA, Dacia* etc. Avem în vedere studiile apărute în a doua jumătate a secolului trecut și până în prezent, perioadă marcată și de activitatea științifică, arheologică mai cu seamă, după constituirea **Uniunii Internaționale de Arheologie Slavă (UIAS)**, organism în care a activat și semnatarul rândurilor de față, în calitatea de membru al **Comitetului Executiv și al Consiliului Permanent**, organisme de lucru ale UIAS.

din cuprinsul Imperiului Roman.

În asemenea condiții era necesar să se caute probe incontestabile privind existența acestor comunități precum și procesul de organizare teritorială a acestora pe tot parcursul anterior formării statelor medievale, proces care să genereze forme superioare de organizare social-politică statală.

\*  
\*       \*  
\*

Sunt cunoscute măsurile luate la mijlocul secolului anterior, de Academia Română, care să răspundă problemelor centrale referitoare la existența și persistența comunităților obștești pe tot parcursul mileniului I Creștin pe întregul spațiu dacic, a modalităților de organizare teritorial-politică pe tot acest răstimp, până la constituirea statelor românești medievale.

Realizarea, în scurt timp, a acestor mijloace de informare științifică: documente externe: **FONTES...**, vol. I-IV, în principal, documente interne: **DIR, DRH**, ca izvoare scrise, și *Materiale și cercetări arheologice*, cercetări arheologice anuale și alte asemenea materiale surse de informare istorică privind mai cu seamă situația demografică din primul mileniu Creștin pe teritoriul carpato-danubiano-pontic.

Problema care se impunea, în primul rând, era cea demografică, a persistenței comunităților sătești pe continentul european corespunzător fostului Imperiu Roman, în condițiile valului de migratori la finele secolului al III-lea Creștin și a modului lor de organizare social-teritorială, după dispariția statului Roman, problemă care s-a pus pentru toate populațiile Europei din acea vreme ale fostului Imperiu dispărut.

Marele nostru istoric Nicolae Iorga, referindu-se la istoria mileniului I Creștin în întreaga Europă a vremii, a caracterizat magistral organizarea social-politică a bătrânului nostru Continent în această tranziție de la Antichitate la Evul Mediu.

„Aici, – arată Nicolae Iorga – printre cei care participă la această organizare spontană, pe care eu o numesc, după acele cazuri în care se întâlnește numele ei, a Romaniilor, sunt și țărani.... În fruntea lor sunt juzi, precum aceia din Britania după secolul al V-lea și ceva îi mai amintește în insitutiția judecătorilor aleși, astăzi, și cei din Sardinia, deveniți adevărați **principi**, aceia de la **Roma**, de la **Veneția**, din **Italia medievală**, sau ca reprezentanții aceleași instituții, de o neapărată și directă utilitate, de la

țarmul oriental al Adriaticii, din **Văile Macedoniei, Traciei, Eladei**, de pe tot întinsul acestei vechi părți din Imperiul Roman și din ținuturile învecinate, care se formează ca o **Romanie**, o Românie care durează până în ziua de astăzi”<sup>4</sup>... „Zadarnic s-ar căuta însă – continuă istoricul citat –, un reprezentant permanent al autorității în aceste sate și târgușoare, **unde pentru orice pricină**, funcția juridică e îndeplinită, **ca în autonomiile de juzi, de către «bătrâni» sau «oameni buni și bătrâni»**; în aceste sate și târgușoare, la prilejuri excepționale, se recurge, la adunările poporului, conventus (Konvent, pentru albanezi, pe când românii au adunări), care își au originea în cea mai îndepărtată Antichitate la popoarele atunci libere”<sup>5</sup>.

Această magistrală caracterizare a procesului de organizare social-politică în spațiul bătrânului nostru Continent, mai ales în cel **sud-vestic**, făcută de N. Iorga cu aproape un secol în urmă, poate fi întregită astăzi și cu situația social-politică la nivelul mileniului I Creștin din alte zone europene care au făcut parte din Imperiul Roman, în primele secole ale mileniului I d.Hr.

Avem în vedere **teritoriul european sud-estic**, spațiul în care, după căderea Imperiului Roman în secolele IV-V, s-a constituit cea de a doua Romă sub numele de Imperiul Bizantin, în cadrul căreia s-au menținut vechile structuri social-economice printre care și obștile bizantine, chōrion, supuse acum, în a doua parte a mileniului I, unui proces politic de integrare în societatea bizantină în cadrul mării proprietăți.

Acest principiu integrator al posesiunilor obștilor s-a lovit de rezistența obștească protejată de legea protimisisului din politica agrară bizantină, din perioada macedoneană mai cu seamă, cea a secolelor VIII-X, cu scopul apărării micii proprietăți a obștilor țărănești (chorion) față de ofensiva mării proprietăți a dinanților bizantini<sup>6</sup>.

Încă mai înainte de secolele menționate, puterea bizantină anula vechile restricții impuse până atunci celor „puternici” de a achiziționa pământurile obștești abrogând dreptul de preemțiune (protimisis) care avea menirea de a eluda principiile obștești rurale (chorion), grăbind slăbirea comunităților sătești respective<sup>7</sup>. Prin novela imperială din 922, se restabilește dreptul de protimisis, restituindu-se bunurile funciare

<sup>4</sup> Nicolae Iorga, *Ev Mediu și Antichitate*, în *Generalități cuprinse la studiile istorice*, Ed. IV-a, București, 1999, p.168

<sup>5</sup> *Ibidem*, p. 168, cap. III.

<sup>6</sup> Stelian Brezeanu, *O istorie a imperiului Bizantin*, București, 2005, p.170 și urm.

<sup>7</sup> *Ibidem*, p. 171.

înstrăinate ale comunităților obștești<sup>8</sup>. După două decenii, însă, împăratul Nikephor II Phocas slăbește dreptul de protimisis al proprietății agrare țărănești, dar, cu toate aceste încercări ale împăraților bizantini de a opri „ofensiva” celor puternici, de anulare a protimisisului, obștea sătească a continuat vizibil să-și reducă capacitatea de rezistență în fața celor puternici din afara obștii, chiar și în condițiile impozitului de recipitate (allelengyon) prin care se venea în ajutorul obștilor<sup>9</sup>. Consecința acestor măsuri fiscale luate de împărații macedoneni în special, n-a putut opri ofensiva dinanților (celor puternici) pentru supunerea obștilor agrare, fenomen care va lua proporții în secolele următoare<sup>10</sup>.

**Cea de a treia zonă europeană** în care s-au petrecut fenomene oarecum asemănătoare cu cele la care ne-am referit până acum, este zona teritoriului nord-vestic a fostului Imperiu Roman. Este vorba de spațiile viitoarelor state medievale, precum statul lui Clovis și al lui Carol cel Mare, în principal, unde studii recente au pus în lumină existența acelor structuri social-politice de tipul obștilor sătești denumite **mărci** în literatura istorică germană de specialitate pentru populația francă situată la limita nordică a fostului Imperiu Roman. Comunitățile rurale respective aveau posesia liberă a pământurilor, limitate doar de legăturile de rudenie; din aceste structuri s-a dezvoltat în vremea lui Clovis și a lui Carol cel Mare, proprietatea, de tip **villa**, caracterizată prin existența acelor **dominus** și **princeps loci**, care stau la baza senioriei specifică întregii Europe medievale fără de care apariția seniorului ar fi fost de neconceput<sup>11</sup>. Pe de altă parte, Legea **Salică** și cea **Ribuarică** din timpul lui Clovis pun în evidență relațiile de familie din cadrul obștilor (mărcilor) sătești: ”fiecare om judecat după neamul și locul unde s-a născut”<sup>12</sup>. Aceste comunități rurale libere aveau posesia liberă a pământurilor, posesie limitată doar de legăturile de rudenie<sup>13</sup>. Cercetările arheologilor francezi și belgieni realizate la limita nordică a Imperiului Roman, pe teritoriul Belgiei, efectuate la Gera

<sup>8</sup> Ibidem.

<sup>9</sup> Ibidem, p. 172.

<sup>10</sup> Șt. Olteanu, **Obștea sătească și statul medieval ca structuri social-politice incompatibile de-a lungul evului mediu românesc**, în *Elanul*, Nr.148, iunie 2014.

<sup>11</sup> Marc Bloch, *Feudal Society*, vol. I, p.171-172; Alexandru Florin Platon, **O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu**, București, 2010, p. 157.

<sup>12</sup> Alexandru-Florin Platon și alții, în op.cit., p. 64-65

<sup>13</sup> **De la Cetatea lui Dumnezeu, la Edictul din Nantes**, Iași, 2005 (pentru Legea Salică).

Tinz au pus în evidență așezări ale francilor din secolele II-III cu clare elemente ale organizării acestora în mărci (obști) rurale<sup>14</sup>.

După oficializarea căderii Imperiului pomenit în sec.al V-lea, și constituirea statului franc, sub Clovis, marea proprietate moștenită de la Imperiu a „înghițit”, în cea mai mare parte, mica proprietate obștească, marcând începutul marilor transformări social-economice în societatea francă, luând naștere, astfel, marea proprietate medievală cu întregul său cortegiu de elemente constitutive, în cadrul societății franceze medievale.

Din aceste structuri obștești descrise mai sus, avea să se dezvolte, ulterior, dar mai ales în vremea Imperiului lui Carol cel Mare, marea proprietate de tip **villa** caracterizată prin existența unui **dominus princeps loci**, formațiunea de tip villa stând la baza Senioriei medievale. După Marc Block, „fără o bază comunitară veche specifică întregii Europe, apariția seniorului ar fi fost de neconceput”<sup>15</sup>. Aceleași lucruri se petreceau și în teritoriile engleze din nord-vestul Europei. Ca și în celelalte spații europene examinate mai sus, și în teritoriile viitorului stat englez se petreceau lucruri asemănătoare. Celebra anchetă din 1086 menționată în **Domesday Book** (Cartea judecării de apoi), menționează **posesiuni țărănești libere** în cadrul domeniului englez, care funcționau pe baza legăturilor familiale<sup>16</sup>. „Adunarea bătrânilor” era formată din cei mai importanți oameni ai teritoriului englez (Witenagemot), se pare, o copie a vechei organizări engleze din perioada primelor secole ale mileniului I Creștin.

\*

\*       \*

La finele secolului al IV-lea, **lumea nord-dunăreană, inclusiv cei dintre Dunăre și Mare (dobrogeană)**, a suferit o situație politică diferențiată. În timp ce populația dintre **Dunăre și Mare** a continuat să rămână sub dominație romană și apoi bizantină, încă câteva secole, cea **nord-dunăreană**, în urma „Retragerii Aureliane” de la finele secolului al

<sup>14</sup> Vezi în această privință studii publicate în *Revue de L'Universite de Bruxelles*, 1977, referitoare la evenimentele din sec.II-IV; Al. Platon și alții, *op.cit.*, p. 155 și urm.

<sup>15</sup> M. Bloch, *Feudal Society*, vol I, p. 171-172; Al. Platon, *op.cit.*, p. 157-159.

<sup>16</sup> Al. Platon, *op.cit.*

III-lea Creștin, avea să evolueze în prezența gotică, prezență ce se va prelungi până către finele secolului al IV-lea; această situație politică va cântări greu în evoluția normală a societății nord-dunărene. Consecințele unei asemenea situații politice va avantaja mult evoluția structurilor social-politice ale comunităților dobrogene, evoluție surprinsă în documentele scrise și arheologice referitoare la această situație din cursul secolelor I-VII după Hristos.

Cercetările istorico-arheologice care s-au declanșat, în special după mijlocul secolului trecut, la inițiativa Academiei Române, după aproape trei sferturi de veac de asemenea cercetări, au început deja să pună mai bine în evidență parte din transformările social-economice și politice ce au avut loc în spațiul dobrogean până la mijlocul secolului VII, astfel încât situația social-economică și cea politico-administrativă a comunităților de viață de aici poate fi mult mai ușor cercetată și comparată, sub aspectul structurilor social-economice specifice, cu situații europene contemporane, expuse pe scurt mai sus. Evident că cercetările întreprinse s-au referit mai ales la transformările petrecute în comunitățile de viață din teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, transformări care se oglindesc în rezultatul studiilor bazate pe informația istorică scrisă, dar și pe rezultatele științifice ale cercetărilor arheologice realizate, mai cu seamă, de specialiști din institutele Academiei Române și ai Muzeelor de specialitate.

Cele mai recente cercetări istorico-arheologice referitoare la situația social-economică și politică a comunităților de viață de pe teritoriul dobrogean din cursul secolelor I după Hristos și până în secolul al VII-lea bizantin, sunt cele realizate de istorici și arheologi de seamă specializați în domeniile corespunzătoare, ca, de pildă, cele obținute de prof.univ. Alexandru Suceveanu, decedat de curând, fost membru al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, cercetări asupra istoriei spațiului dobrogean, în general, de la cumpăna dintre mileniul I ante și primele secole ale mileniului I Creștin<sup>17</sup>.

Așa, de pildă, la Tomis (Constanța de azi) „formațiunile administrative tipice teritoriului tomitan sunt **vici**, **villae**, în care populația este compusă din greci, romani civili, alături de care elementul indigen (deditici) este din plin atestat<sup>18</sup>. Menționarea unor **principes locorum**, arată

<sup>17</sup> Alexandru Suceveanu, *Viața economică în Dobrogea română în secolele I-III e.n.*, București 1977, cap II organizarea administrativă, în special p. 54 și urm.

<sup>18</sup> Al. Suceveanu, *op.cit.*, p. 62 (nota 251).

limpede că: în funcția tipică pentru o formațiune teritorială locală, se întrevăd relații de obști teritoriale, precum la Tekirghiol<sup>19</sup> și în alte localități; la Callatis, unde „indicarea la plural a numelui comunităților constituie un argument pentru ipostaza formulată în mai multe rânduri „că forme de obște vor fi dăinuit până mai târziu în epoca romană”<sup>20</sup>. În această optică, la Moșneni ar fi existat o **villa rustica**, eventual și la 2 Mai<sup>21</sup>, dar și în alte localități.

La Capidava, înscripția lui Iulius Quadratus de la Ulmetum, poartă titlul de **quinquennalis territori** și de **princeps loci**, titlul ce reprezintă o entitate organizatorică a teritoriului<sup>22</sup>. Ca și în cazul titlului de **princeps loci** de la Tekirghiol, și aici este vorba de o formațiune de tip neroman, de obște<sup>23</sup>. Un asemenea **princeps loci** a existat și la Floriile, „un șef al unei unități neromane”<sup>24</sup>. Alte exemple de obști teritoriale, la Callatis, dar și în cazul orașelor romane, precum Noviodunum, Arubium, Capidava, unde menționarea acelor **pagi**, pare să fie asemănătoare celor din obștile teritoriale locale,<sup>25</sup> contaminate puternic de civilizația celei de a doua Romă, Imperiul Bizantin, cu o permanentă prezență în zona dintre Dunăre și Mare până în a doua parte a secolului al VII-lea.

Așadar, potrivit cercetărilor efectuate în ultima vreme, pe teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, s-a demonstrat că organismele politico-administrative menționate în documentele vremii pe teritoriul fostului Imperiu, sub numele generic de „**princeps loci**”, se identifică cu vechile structuri social-politice de tipul obștilor sătești ca mod de organizare teritorială, puternic influențată de ordinea romană instituită în teritoriul amintit în urma cuceririi romane din primele secole creștine și apoi contaminate puternic de civilizația celei de a doua Rome (Imperiul Bizantin), cu o permanentă prezență în zona dintre Dunăre și Mare până în a doua parte a secolului al VII-lea.

Deci, o situație de organizare identică cu cea din cadrul zonelor Europei centrale și de nord-vest.

<sup>19</sup> *Ibidem*; vezi nota 252 unde se menționează dubla cetățenie a locuitorilor din Tomis (romană și indigenă).

<sup>20</sup> *Ibidem*, p. 56; vezi și Em. Popescu, în *SCIV* (1968), Nr 9, p. 184-190.

<sup>21</sup> Al. Suceveanu, *op.cit.*, p. 56 și urm.

<sup>22</sup> *Ibidem*, p. 67.

<sup>23</sup> *Ibidem*, p. 68,70,72.

<sup>24</sup> *Ibidem*, p. 74.

<sup>25</sup> *Ibidem*, p. 103-104.



Așa se prezentau lucrurile pentru o parte a teritoriului vechiului stat dacic, anume zona dintre Dunăre și Marea Neagră, în primele secole ale erei creștine, unde civilizația romană, urmată de cea bizantină, va continua să fie prezentă.

**Teritoriul nord-dunărean** se va confrunta cu o situație deosebit de grea datorită declanșării, începând cu finele secolului al III-a după Hristos, a marii migrații a popoarelor germanice (în speță a Goșilor), silind Imperiul Roman să-și retragă stăpânirea asupra provinciilor nord-dunărene (Moldova, Țara Românească și Transilvania).

Istoriografia modernă, română și străină, a fost multă vreme neputincioasă, din lipsă de dovezi edificatoare, în a zugrăvi o reală imagine a evoluției social-economice și politico-culturale a comunităților umane de pe teritoriul nord-dunărean din acea perioadă a invadării marilor migrații<sup>26</sup>.

O deosebită importanță istorică pentru spațiul nord-dunărean de la începutul erei creștine, o prezintă publicarea celor mai importante documente istorice, unele dintre ele publicate pentru prima dată în colecția amintită, de o fundamentală importanță pentru cunoașterea vieții comunităților sătești în special, de pe teritoriul nord-dunărean la începutul erei Creștine și după aceea, cum ar fi, de pildă, celebrul document scris, redactat la Tomis (Constanța de azi), oraș de rezidență al conducătorilor Bisericii Creștine aparținătoare de jurisdicția bisericească bizantină, cu sediul în orașul amintit, incluzând și zone nord-dunărene, printre care și cea a actualului județ Buzău.

Prima concluzie care se impune în urma efectuării cercetărilor arheologice pe întreg spațiul nord-dunărean este cea potrivit căreia populația de pe teritoriul menționat a continuat să-și ducă viața în cadrul comunităților sătești preexistente, cu preocupările ei ancestrale din domeniul economiei de transformare și al economiei de schimb pe toată durata secolelor mileniului I: au fost cercetate un număr de peste 2000 de așezări sătești descoperite pe teritoriul nord-dunărean datând din secolele primului mileniu Creștin dovedind, totodată, că în cultura materială a acestor comunități s-au preluat numeroase realizări tehnico-economice din

---

<sup>26</sup> Lipsa unor dovezi edificatoare în această problemă a dat posibilitatea unor istorici, străini mai ales, să-și construiască, ex nihilo, teorii peste teorii privind istoria comunităților nord-dunărene după "Retragerea Aureliană" de la finele secolului al III-lea Creștin, care mai de care mai compromițătoare la adresa istoriei de început a poporului Român.

societatea anterioară, dând naștere unor noi aspecte de cultură materială precum așa numita cultură materială „Sântana de Mureș” din secolele IV-VI e.n prezentă pe întreg spațiul românesc<sup>27</sup>, precum și cea a secolelor VII-X cu denumirea de Cultura „Dridu”, premergătoare constituirii statelor medievale românești.

În privința formei de organizare social-politică a comunităților sătești de pe teritoriul dintre Carpați și Dunăre descoperite, cheia de boltă a acestei construcții organizatorice ne-a fost oferită de celebrul document scris în 374 d.Hr în care se arată organizarea socială a comunității sătești din actualul județ al Buzăului, unde s-au desfășurat evenimentele prezentate în scrisoarea din 374 d.Hr.

Din textul scrisorii aflăm că Sava locuia într-un sat de pe raza actualului județ Buzău, zonă în care au fost descoperite și cercetate circa 30 de așezări (sate) datate în secolul al IV-lea d.Hr. În satul în care trăia Sava se afla o biserică la care Sava participa la oficierea slujbei religioase, fiind, cum spune scrisoarea, cântăreț în biserică ajutând pe preot la oficierea slujbei religioase. În aceeași zonă se mai afla încă un sat cu o biserică la care slujea preotul Samsalas. După retragerea armatei și administrației romane la sud de Dunăre, au năvălit goții păgâni care au ocupat teritoriul respectiv. Aflând de existența creștinilor, aceștia i-au legat pe preot și pe Sava, urmând ca a doua zi să fie duși la sediul comandantului got. În timpul nopții, pentru a nu fugi, trimișii goți l-au legat pe Sava de grinda casei unor săteni din sat, care, după plecarea trimișilor goți, l-au dezlegat contribuind la pregătirea hranei pentru cei ce plecau a doua zi la munca câmpului; așadar, casele erau construite la suprafața solului.

A doua zi, venind trimișii goți, l-au luat pe Sava gol și desculț și l-au dus la comandantul goților pentru a hotărî pedeapsa ce se va da. Drumul a fost deosebit de anevoios, Sava îndurând chinurile provocate de „cioturile fumegânde”(este vorba de arbuști incendiați pentru a face loc semănăturilor cerealiere de primăvară)<sup>28</sup>. Scrisoarea arată, în continuare, cum Sava este dus și judecat în fața **adunării oamenilor din sat** (sinedrion în limba greacă), unde **sfatul bătrânilor și martorii** respectivi depun mărturie

<sup>27</sup> Șt. Olteanu, *Societatea carpato-danubiano-pontică în secolele IV-XI*, București, 1997; idem, *Societatea românească la cumpăna de milenii (sec.IV-XI)*, București, 1983; vezi și *Istoria Românilor*, vol. III, București, 2001.

<sup>28</sup> Documentul datează din luna aprilie, lună benefică pentru desfășurarea lucrărilor agricole (arat, semănat).

despre atitudinea lui Sava în cadrul comunității și dacă este sau nu creștin. Această chestionare din partea reprezentantului got s-a repetat, deoarece veneau semnale că Sava este creștin și servește biserica lui Dumnezeu. După repetarea acțiunii, reprezentantul puterii gotice îl găsește pe Sava vinovat de aderența la creștinism și conform regulilor obștești din sat, în prezența reprezentantului got, Sava este „izgonit” din sat. Se pare, însă, că doar pentru puțin timp deoarece reprezentantul goților este informat că Sava s-a întors în sat și continuă activitatea în cadrul bisericii din comunitatea respectivă. Această „izgonire” din sat este și ea una din caracteristicile principale ale comunității obștești pe care o găsim menționată în documentele de cancelarie din secolele XV-XVIII<sup>29</sup>.

Această structură a comunității satului din sec IV de pe suprafața actualului județ Buzău, precum și alte „instituții” caracteristice structurii sociale și chiar politice a organizării obștești, **notifică cu certitudine procesul de organizare socială și administrativă a populației sătești din lumea nord-dunăreană asemănătoare cu cea întâlnită și pe teritoriul dintre Dunăre și Mare, examinată în paginile anterioare și de asemenea cu cea din societatea Europei centrale și de sud-vest examinată mai sus.** Se poate admite, astfel, un proces de organizare la nivelul întregului spațiu în care s-a petrecut procesul „romanizării” privind modul de organizare, social-administrativă și chiar politică a comunităților de pe teritoriul nord-dunărean.

În această înțelegere, nu putem trece peste unele rezultate ale cercetărilor arheologice privind modalitățile de apărare a comunităților sătești în momente de cumpănă provocate de invaziile migratorilor estici împotriva cărora, obștile locale unite au fost nevoite să activeze în comun pentru efectuarea unor mijloace de apărare contra invadatorilor migratori.

Așa se explică descoperirea unor puncte fortificate, prevăzute cu val și șanț de apărare a teritoriilor obștești, cu frontul spre est, contra unor invadatori ce veneau dinspre răsărit. Este vorba de fortificațiile descoperite și cercetate de la Vadul Siretului și Stoicani-Galați din secolul al V-lea, fiind evident vorba, de invazia hunilor, autorii realizării nivelului

---

<sup>29</sup> Asupra acestei „instituții” obștești, a se vedea documente publicate de P.P.Panaitescu în lucrarea **Obștea sătească în Țara Românească și Moldova. Orânduirea feudală**, București, 1964; vezi documentul din 16 mai 1594 unde sătenii obștii din Bujorani (Țara Românească) hotărăsc să-l scoată din sat pe Sarchiz pentru că acesta „este om rău”; V. Costăchel, P.P. Panaitescu, A. Cazacu, **Viața feudală din Țara Românească și Moldova (sec.XIII-XVII)**, București, 1957, p.104; Șt. Olteanu, **Societatea...**, București, 1994, p. 240 și urm.

arheologic de mari incendii ale satelor situate pe linia de înaintare a dușmanilor, care au încercat să se opună năvălitorilor.

Incendierea comunităților sătești de pe traseul de înaintare hunică, demonstrată de grosimea orizontului de incendiu, arată rezistența opusă de comunitățile obștești împotriva năvălitorilor (la acea vreme huni)<sup>30</sup>.

În teritoriul nord-dunărean, corespunzător Munteniei, invazia hunilor a provocat mari tulburări demografice, sate întregi refugiindu-se la sudul Dunării în Imperiul Bizantin, cum spun documentele „la frații lor”, evident fiind vorba de creștini, datorită durtății invadatorilor. În această situație, Attila a trimis reprezenanți la Bizanț, acuzând că la nordul Dunării au rămas ogoarele nelucrate<sup>31</sup>. Printre refugiați se aflau și „doi copii de neam regesc”<sup>32</sup>. Documentele nu dau detalii asupra acestor copii de neam regesc; este posibil ca ei să fi aparținut, eventual, conducătorilor care organizaseră fuga în Imperiu, pentru a scăpa de furia hunilor. Potrivit documentelor, există chiar o situație numerică a satelor refugiate, potrivit cererii lui Attila, ceea ce a dus la nelucrarea ogoarelor. Pentru rezolvarea acestei probleme demografice, o delegație bizantină condusă de Priscus din Pannion, a fost trimisă la curtea lui Attila pentru rezolvarea problemei. Cu această ocazie aflăm că pe teritoriul nord-dunărean (și chiar la curtea lui Attila) se vorbea, **printre alte limbi și în limba ausonă**<sup>33</sup>, limbă cu puternic caracter latin.

Dacă ne referim la celalalt spațiu demografic, cel transilvănean, apar acolo deja numele unor conducători locali denumiți, ca peste tot în lumea romană și post-romană, conducători de obști și uniuni de obști cu numele de **princeps loci** (principes locorum) așa cum apare denumirea respectivă, nu numai pe teritoriul Dobrogei, ci și în Transilvania și Oltenia (pe o tăbliță cerată din sec.II d.Hr)<sup>34</sup>, funcție asemănătoare cu acei „**reguli, duci**” din spațiul Europei de Apus.

\*

\*                      \*

Precum se cunoaște, cele două noțiuni de **creștinism și latinitate**

<sup>30</sup> Șt. Olteanu, *Analele Universității, Seria Istorie*, Nr. 3/2000.

<sup>31</sup> Șt Olteanu, *op.cit.*

<sup>32</sup> *Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, p. 607

<sup>33</sup> *Ibidem*, p.265; limba ausonă asemănătoare latinei; pentru cadrul cultural general vezi și Mariana Soare, *Cartea în cultură*, cap. I: în curs de editare.

<sup>34</sup> Em. Popescu, *Aspecte ale colonizării și romanizării în Dacia și Scythia...*, în *Studii clasice*, 9, 1967, p. 181-198; V. Baumann, *Ferma romană în Dobrogea*, în *op.cit.*

reprezintă componentele fundamentale ale procesului de romanizare, proces care a avut loc în cadrul tuturor comunităților de viață din teritoriile aflate, într-o formă sau alta, direct sau indirect, în cadrul Imperiului roman, ori sub influența acestuia, pe timpul existenței lui; și, de asemenea, sub aceleași auspicii în timpul existenței Imperiului bizantin, ca moștenitor al celui de Apus, în perioada lui de tranziție (sec.IV-VI) și mai cu seamă în cea clasică, de apogeu, situată în sec.VII-X d.Hr.

Teritoriul de la Dunărea de Jos, în cazul nostru cel situat între Carpați și Dunăre, teritoriul viitoarei Țări Românești medievale, s-a integrat în acest spațiu european al stăpânirii romane, al receptării culturii și civilizației romane, constituirea noului Imperiu, cel bizantin reprezentând o continuitate și o permanență a raporturilor acestuia cu teritoriile nord-dunărene.

Odată cu „pacea creștină” (pax christiana) proclamată de Imperiu în 313, și mai ales după ce religia creștină a fost decretată ca religie oficială de stat la finele sec.IV, pentru religia nou acceptată și pe teritoriul nord-dunărean, Imperiul a constituit pavăza creștinilor de la nordul Dunării față de neamurile păgâne care au invadat, în toată această perioadă teritoriile menționate; a constituit un veritabil „creuzet al civilizațiilor și focar al marilor curente religioase și politice, hotărâtoare în configurația evului mediu”, cel puțin din zona carpato-balcanică.

În ceea ce privește teritoriul nord-dunărean, Imperiul creștin bizantin a exercitat o puternică influență în procesul romanizării, proces complex cu factori multipli: lingvistic, economic, spiritual, cultural, iar credința creștină și latinitatea au fost alimentate permanent, chiar și în cele mai dificile perioade ale Imperiului. **„Câtă vreme – arăta N. Iorga – religia importată din Orient (religia creștină) a fost alăturată, anexată moștenirii antichității, acceptată și juxapusă la această glorioasă moștenire, cât timp nu s-au pus decât temelii având la bază păgânismul, nu s-a putut vorbi încă de Ev Mediu”.**

În acest context, problema care se pune este de a încerca cuantificarea adepților religiei creștine de pe teritoriul nord-dunărean în secolele IV-VII, problemă extrem de dificilă de rezolvat, deoarece izvoare documentare în această privință sunt extrem de puține.

În ultima vreme, însă, au apărut unele știri scrise care se adaugă la cele existente deja și care ne ajută să conturăm, cât de cât, o imagine a dimensiunii fenomenului amintit. Ne ajută în această încercare, mai cu seamă descoperirile arheologice care pun la îndemână o serie de informații

în această privință: simboluri creștine pe ceramică atât înainte de ardere, cât și după aceea prin fenomenul creștinării: semnul crucii, gеме creștine, obiecte liturgice (potir, lingurițe pentru împărtașanie), înhumări după ritualul creștin care întregesc dimensiunea creștinismului receptat de teritoriul nord-dunărean<sup>35</sup>. Izvoarele bizantine referitoare la perioada sec. IV-VII ne demonstrează că religia creștină de limbă latină făcuse numeroși adepți nord-dunăreni. Celebrul document patristic din 374 d.Hr. pomenește de existența unor adepți ai noii religii într-o comunitate situată, aproximativ, pe raza actualului județ Buzău, comunitate organizată ierarhic cu biserică, preot și ajutorul acestuia, aflată sub jurisdicția Tomisului dobrogean.

Secolul al V-lea însă, ne procură știri bizantine de o mare însemnătate pentru aprecierea dimensiunii adepților noii religii, cu prilejul năvălirii hunilor în teritoriul nord-dunărean. Așa, de pildă, cum s-a arătat mai sus, numeroase izvoare bizantine amintesc de refugiarea la sudul Dunării, în Imperiul bizantin, a locuitorilor satelor care, spun izvoarele, s-au refugiat „la frații lor”, de bună seamă frații întru Hristos, fapt care l-a determinat pe Attila la mijlocul sec.V, în anul 442, să solicite bizantinilor înapoierea fugarilor din zona munteană motivând că i-au rămas ogoarele nelucrate. Bizantinii trimit pentru aceste negocieri pe Priscus din Panion care, venind la curtea lui Attila, negociază cu acesta problema refugiaților. Nu știm dacă bizantinii au înapoiat fugarii nord-dunăreni; ceea ce știm este că în anii următori Attila moare și, probabil, problema a rămas nerezolvată.

O problemă abordată în ultima vreme în cercetările legate de creștinism o constituie cea a ritului și ritualurilor funerare, problemă ridicată de descoperirea necropolelor din ce în ce mai numeroase din sec. IV-VII de pe teritoriul dintre Carpați și Dunăre. Până acum, pentru arheologi, situația era clară: incinerarea era atribuită necreștinilor, iar înhumarea după ritualul creștin era atribuită, normal, creștinilor. Cum necropolele de incinerare descoperite datând din sec.IV-VII erau în marea lor majoritate socotite necreștine, acest lucru aducea atingere raportului numeric dintre creștini și necreștini, în favoarea celor din urmă. Cercetări recente atât pe plan național, cât și pe plan european, încearcă să acrediteze ideea că în creștinismul primar incinerarea nu venea în contradicție cu

<sup>35</sup> A se vedea, în special: Șt. Olteanu, N. Grigore, **Comunitatea sătească de la Șirna...**, București, 2007, p. 134 și urm., cu bibliografia corespunzătoare; Șt. Olteanu, **Societatea...**, București, 1997, p. 205 și urm.

dogma creștină din această etapă de până în sec. VIII, și, prin urmare, incinerarea putea fi practică și de creștini. Sunt invocate, în această privință, unele texte patristice care arată că dogma creștină din acea vreme nu prevedea această interdicție a incinerării creștinilor. Așa, de pildă, într-o omilie a sa, Ioan Gură de Aur menționează, fără să condamne, rămășițele provenite din arderea trupurilor creștinilor, iar David și oamenii săi sfătuiesc pe creștini să nu-și incinereze prietenii, făcând remarca potrivit căreia Dumnezeu va învia rămășițele, chiar și ale celor din urne. Același Gură de Aur protestează contra abuzurilor de practicare a botezului creștin al morților. Este limpede aici vorba de practica încreștinării morților prin botezul creștin sau prin alte simboluri creștine. Arheologia a pus în evidență un asemenea fenomen, prin descoperirea în urne a unor simboluri creștine, cum ar fi, de pildă, crucea metalică deasupra resturilor cromatice din urnă (descoperire făcută la sud de Dunăre). Pe de altă parte, la Brătești, jud. Sibiu, urnele cu resturi ale cremației din sec.VI, au fost puse în urne dispuse în pământ în formă de cruce; la unele dintre urne, printre resturile de la incinerare se aflau și alte obiecte creștine, precum pahare din sticlă purtătoare de mir pentru împărtașanie. Aceste mărturii demonstrează că incinerarea creștinilor nu era interzisă de dogma creștină, care nu era încă, în acea vreme primară a noii religii, consolidată în acest sens, așa cum va fi către finele sec. VIII, pe timpul lui Carol cel Mare. Oricum, până la Sinodul local de la Paderborne, se manifestă o tăcere a dogmei Bisericii creștine față de practica incinerării adeptilor săi.

În 785 Carol cel Mare stabilește norme în 34 capitole divizate în două serii, referitoare la practica incinerării creștine. Punctul 7 al acestor reglementări al decretului arată: „Oricine <dintre creștini> care va incinera un corp după obiceiurile păgâne, acela va fi pedepsit cu moartea”.

Consecința imediată a prevederilor amintite mai sus în decizia Conciliului de la Paderbone a fost pentru întreaga Europă creștină, inclusiv pentru cea din spațiul nord-dunărean, **generalizarea înhumării creștine** așa cum se constată și pe teritoriul carpato-danubian începând din secolul al VIII-lea.

În ce privește latinitatea limbii de comunicare din sec.IV-VII pe teritoriul nord-dunărean, în condițiile în care se receptaseră bogate elemente de cultură și civilizație romană, acest proces nu putea să nu includă și receptarea unor aspecte lingvistice, așa cum se dovedește în unele cazuri concrete<sup>36</sup>

<sup>36</sup> Șt. Olteanu, N. Grigore, *op.cit.*, p. 134 și urm.

Fragmentul ceramic descoperit la Vărvoruiu, jud. Dolj, conține cuvinte de limbă latină scrijelate pe vas: „Patel” și Marcus” datând din sec.IV-V; de asemenea, cărămizi pe care se exercita scrisul în limba latină, descoperite la Sucidava, Drobeta-Turnu Severin, Jidava etc., precum și inscripțiile de la Romula din aceeași vreme și cea de la Ratiaria cu conținutul: „**Anastasiana Ratiaria semper floreal**”. A se vedea în acest sens și traducerea unor cuvinte (nume de locuri în special) în limba latină, precum: **Caput Bubali, Caput Bovis, Pons Aluti, Aquae** etc. situate în zona citată.

În ceea ce privește limba vorbită, limba de comunicare între locuitorii așezărilor, un interes deosebit îl prezintă relatările lui Priscus din Panion, privind negocierile bizantino-hunice de la Curtea lui Attila, unde, arată Priscus, se vorbeau multe limbi, printre care și cea a **ausonilor**, folosită în cazul delegațiilor bizantine. După cum s-a arătat mai sus, limba ausonică era o limbă latină populară de comunicare a populației de la nordul Dunării, despre care ne informează și Procopius din Caesarea în anul 545, când, pe teritoriul Munteniei se vorbea latinește (**latinon afienta fonin**).

\*  
\*       \*  
\*

Etapa secolelor VII-X, apare sub aspectul organizării politice pe teritoriul nord-dunărean, cea mai concludentă pentru problema coagulării pe spații mai întinse, a grupărilor teritoriale obștești, sub forma unor concentrări politice de tipul uniunilor de obști sub conducători politici nominalizați, care, datorită noului val de migratori, cei slavi, poartă, uneori, pecetea terminologiei slave a organismelor politice: **cnezat, voievodat**, alături de cel latin (**terra**) **țară**, conduse de **cnezi și voievozi**.

După trecerea masivă a slavilor la sudul Dunării în secolele X-XII, se generalizează denumirea latină de terra/țară; conducătorii unor asemenea formațiuni politice, revin, ca denumire latină, la cea de **dux și dominus**<sup>34</sup>; totodată, apare în documente scrise și denumirea, în formă latină, de **seniores villarum**, sinonimă cu jupanii țărilor slave<sup>37</sup>.

Finalul mileniului I Creștin reprezintă etapa istorică în care se finalizează apariția elementelor definitorii pentru procesul de constituire a

<sup>34</sup> **Istoria Românilor**, vol III, București, 2001, p. 96 și urm.

<sup>37</sup> **Ibidem**, p. 96, 100; Șt. Olteanu, **Societatea...**, p. 269 și urm.



unor organisme politico-administrative, superioare celor întâlnite până atunci, veritabile puteri politico-administrative cu centre administrative fortificate, anticamera puterii statale. Aici pot fi încadrate formațiunile politice românești de pe teritoriul Transilvaniei, conduse de Glad, Gelu și Menumorut, precum și cele de pe teritoriul Dobrogei, unele dintre ele, ca cele din Dobrogea, având drept conducător pe „jupanul” Dimitrie în anul 943, în luptă cu oastea bizantină<sup>38</sup>.

Asemenea stări de lucruri se constată și la Est de Carpați pe teritoriul Moldovei, precum arată cetățile cercetate arheologic de la Tudora, Dersca, Baranga, Horodiștea, Fundu Herței etc., veritabile centre politico-administrative și militare, probabil ca sedii ale organismelor social-politice de tipul obștii sătești<sup>39</sup>; la Sud de Carpați, pe teritoriul Munteniei, asemenea cetăți s-au descoperit la Slon-Prahova și pe linia Dunării<sup>40</sup>.

\*  
\*       \*  
\*

Etapa următoare, cea a secolelor XI-XIII, reprezintă etapa finală a procesului de constituire a primelor state medievale românești în spațiul carpato-danubian. În cadrul obștilor, dar și în afara lor, se cristalizează, din ce în ce mai puternic, raporturi sociale noi, ca urmare a creșterii marii proprietăți agrare individuale la nivelul, mai cu seamă, al conducătorilor de obști ca formațiuni politice angajate continuu într-un proces de coagulare, de continuă unificare, proces observat pe întreg spațiul nord-dunărean.

Constituirea statului medieval arpadian, incluzând și teritoriul Transilvaniei cu comunitățile sătești din arcu carpat, organizate încă din secolele anterioare sub forma **voievodatelor** și **cnezatelor** românești, a influențat mult evoluția comunităților de viață din această parte a spațiului românesc. Prezența obștilor sătești se identifică prin existența structurilor de bază ale obștii sătești: adunarea satului (sinedrion), sfatul bătrânilor, martorii, părțile obștești (sortes) etc.

Chiar primul act al cancelariei maghiare, din 1075, menționează o danie de 26 sate din proprietatea obștei din comitatul Bihor; se menționează aici

<sup>38</sup> **Ibidem**, p. 99; Șt. Olteanu, **op.cit.**, p. 270 și urm.

<sup>39</sup> Dan Teodor, **Din trecutul județului Botoșani**, Botoșani, 1974, p. 103-114.

<sup>40</sup> Mara Comșa, **Raportul preliminar...**, în **Materiale**, Oradea, 1979, p. 309-310.

**sfatul bătrânilor, judele satului, martorii, jurători**, ca instituții obștești.

Zeci de documente din perioada imediat următoare, menționează structurile esențiale ale obștilor sătești, în procese de acaparare a pământurilor obștei, a acelor sors-sortes (părți) ale obștii. Chiar unul din primele documente emise de cancelaria maghiară din Transilvania, din 1202-1203, se referă la părțile obștești ale celor 10 sate de țărani liberi. Obștea Galea, de pildă, folosea șapte „**sortes de terra**”; iar obștea din Saris avea cinci „**sortes**” (și *numerus eorum, augmentatibur, debent eis augmentati et sortes*). Chiar actul din 1075 menționează o danie de 26 de sate „din proprietatea obștească” în comitatul Bihor. La judecată, din sat, participă „**judele satului și oameni buni și bătrâni** deci structuri jurisdicționale ale obștii, dar și **martori și jurători din partea obștii satului**”<sup>41</sup>.

Cele trei organisme politice din Transilvania și Banat: „*terrae*” conduse de „*duces*”, menționate de Cronica anonimă, a căror existență se circumscrie în perioada finală a primului mileniu Creștin, formațiuni care evoluaseră inițial ca uniuni de obști, intră acum în componența tânărului stat maghiar<sup>42</sup>.

Pe teritoriul dintre Dunăre și Mare, formațiunile politice de aici cunoscute datorită inscripțiilor descoperite de la Murfatlar, jud. Constanța, datând din 952, intră sub dominația Imp. Bizantin<sup>43</sup>.

Același proces de constituire a obștilor sătești în structuri social-politice cu caracter statal, se constată și în spațiul dintre Carpați și Dunăre, pe teritoriul Munteniei de astăzi. Aici, datorită pătrunderii într-o formă mai directă a slavilor începând din a doua jumătate a secolului al VI-lea, numele conducătorilor militari ai unităților de obști a fost contaminat de influența slavă a denumirii structurilor de tipul celor menționate în documente, cu numele slav de **cnazate** și **voievodate**, mai cu seamă în prima parte a acestui proces de cohabitare<sup>44</sup>.

Pe măsura integrării slavilor în comunitățile autohtone<sup>45</sup>, odată cu

<sup>41</sup> *Istoria Românilor*, vol. IV, București, 2001, p.387; vezi și doc. din 1202-1203 despre obștile din Transilvania. *D.I.R., C. Transilvania*, sec.XI-XIII, 23-27; 232.

<sup>42</sup> Șt. Olteanu, *Societatea carpato-danubiano-pontică*, București, 1997, p. 273 și urm; p. 361 și urm; *Istoria Românilor*, vol. III, București, 2001,p.229 și urm; ediția 2010, București, 2010, p. 597 și urm.

<sup>43</sup> I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, Vol. III, București, 1972, p. 212.

<sup>44</sup> Cele patru căpetenii din a doua jumătate a secolului al VI-lea, menționate pe teritoriul nord-dunărean, *Dauritas, Ardagast, Musokios* și *Piragast*, erau exponenții militari ai cetelor slave pătrunse pe teritoriul nord-dunărean; vezi Șt. Olteanu, *Societatea carpato-danubiano-pontică în secolele IV-XI*, București, 1997, p. 267 și urm.

<sup>45</sup> Șt. Olteanu, Nina Grigore, *Comunitatea sătească de la Șirna, jud.Prahova (secolele*

asimilarea lor, s-a produs și integrarea politică, adoptându-se forma de conducere tradițională de organizare a țărilor (**terrae**) de pe teritoriul menționat. Așa au luat naștere în secolele XII-XIII printr-un proces de unificare, mari formațiuni politice cu caracter local, denumite: **țări** (**terrae**), **cnezate** și **voievodate** românești, cu puternice tendințe de libertate și independență față de unele puteri statale străine de la est sau vest de Carpați. Este cazul **țării** sub conducerea lui Litovoi, conducătorul formațiunii politice din zona Olteniei, care a luptat pentru independența țării sale față de regatul maghiar, plătind „o sumă foarte mare de bani”.

Cât privește teritoriul de la est de Carpați, se constată un fenomen similar cu cel descris mai sus. Și aici avem de-a face cu structuri obștești de tipul țării (**terra**), formațiune politică ce preia lupta pentru unificarea țărilor, voievodatelor sau cnezatelor din partea nord-estică a Carpaților orientali, ce aveau să unifice toate formațiunile obștești (țările) existente în aproape toată Moldova, întemeind formațiunea statală Moldova către mijlocul secolului al XIV-lea.

În felul acesta, în extinderea formațiunii unificatoare la nivelul întregului spațiu românesc de la est de Carpați, mai rămânea de realizat, ca și în cazul spațiului din zona olteană, eliberarea de sub autoritatea străină, aceeași în ambele cazuri. Final care va conduce și în acest caz la independența statală a Moldovei față de Coroana Maghiară.

\*  
\*      \*

Câteva concluzii se impun.

După „Retragerea Aureliană”, de pe teritoriul vechii Dacii, continuitatea de viețuire este dovedită de zeci de așezări sătești organizate, social-administrativ, sub forma obștilor teritoriale agricole ca structuri autonome, de sine stătătoare, puse în evidență în ultima vreme, de documente patristice emise la Tomis (Constanța) în primele secole ale creștinismului.

Pe teritoriul dintre Dunăre și Mare, tradiția organizării comunităților sătești sub forma obștilor, din timpul statului dac, continuă să existe și după actul „Retragerii” de pe teritoriul dintre Carpați și Dunăre, obști conduse de

principi locali („principes locorum”), vici etc., instituții constatate și pe cea mai mare parte a regatului lui Clovis și a lui Carol cel Mare. Documente de cancelarie scot în evidență, caracteristicile esențiale ale obștii sătești în confruntare permanentă cu marea proprietate care vroia să o desființeze.

Pătrunderea populației slave în a doua jumătate a secolului al VI-lea a avut, cu excepția raidurilor militare slave contra Bizanțului, un caracter pașnic, după cum demonstrează cercetările arheologice, integrându-se, într-o jumătate de secol, în comunitățile obștești locale pe care le-a influențat, în unele privințe, ca terminologie.

Secolele X-XIII reprezintă etapa maturizării organizării social-politice a comunităților nord-dunărene, căpătând trăsături etatiste medievale. Unificarea acestor așa numite țări (terrae, ducate), cnezate, voievodate, la nivelul provinciilor istorice românești și lupta pentru eliberarea lor de sub autoritatea unor puteri străine (în special cea maghiară), au reprezentat problemele politice fundamentale în lupta lor pentru constituirea, la mijlocul secolului al XIV-lea, a statelor medievale românești, Țara Românească și Țara Moldovei.